

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ У ПЕРЕХІДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

В умовах трансформації суспільства й економіки різке збільшення трансакцій на різних рівнях (індивідів, груп, організацій, підприємств, галузей, регіонів, держав) обумовлює зростання трансакційних витрат суб'єктів господарювання. Це пов'язано з характером функціонування ринкової економіки – збільшенням конкуренції, пошуком інформації, витратами на придбання і використання знань тощо, впливом державних і суспільних інститутів на виробничі і громадські процеси. Недосконалі трансакції та високі трансакційні витрати на підприємствах стають важливою причиною зростання вартості товарів, тіньової економіки. Проте планування, облік і контроль трансакційних витрат на підприємствах у даний час не здійснюються. Цей недолік частково вирішує монографія О.В. Шепеленко “Трансакційні витрати в перехідній економіці: проблеми теорії та практики”¹.

Цілком обґрунтовано в основу наукового дослідження, проведеного О.В. Шепеленко, покладено аналіз історичного досвіду економічного розвитку суспільства, на ґрунті якого зроблено висновок про необхідність у сучасних умовах використовувати

положення інституціональної економічної теорії. Її неоінституціональний напрям розглядає економіку в динаміці, ураховує випереджальний розвиток сфери послуг, підвищення ролі людського капіталу, знань, соціальних чинників, інформації, що стають обмеженими та платними ресурсами.

Автором розглянуто й уточнено такі основоположні соціально-економічні категорії, як “інститут”, “інституція”, “механізми реалізації інститутів”. У роботі обґрунтовано виділено інститути (правила поведінки) та інституції (організації). Відзначено, що характер змін інститутів обумовлює перехід одного суспільно-економічного ладу в інший, однієї суспільно-економічної формації в іншу. На основі аналізу періодизації суспільного розвитку автором доведено доцільність використання формаційного та цивілізаційного підходів при проведенні сучасних досліджень.

У монографії одержано нові наукові результати щодо поглиблення положень інституціональної економічної теорії, теорії трансакційних витрат. Заслуговує на увагу те, що автор розглядає проблему трансакційних витрат на мікро- й макрорівні, використовуючи математичні інструменти, методи моделювання трансакційних витрат підприємств.

---

¹ Шепеленко О.В. Трансакционные издержки в переходной экономике: проблемы теории и практики: Моногр. / МОН Украины. Донецкий нац. ун-т экономики и торговли имени Михаила

Визначення трансакцій як безперервного процесу діяльності суб'єктів господарювання у внутрішніх та зовнішніх відносинах і розробка узагальненої класифікації трансакцій дозволили авторові уточнити поняття “трансакційні витрати” (у середині підприємства) і “трансакційні витрати” (за межами підприємства) як плату підприємства за участь у ринкових відносинах, диференціювати трансакційні витрати за рівнем на загальнодержавні, галузеві, регіональні, місцеві, трудових колективів, індивідуальні та провести дослідження їх структури.

У роботі встановлено взаємозв'язок трансакційних витрат з інститутами демократії, власності, рівнем законодавчого забезпечення, концентрацією, централізацією та диверсифікацією капіталу. Установлено залежність трансакційних витрат підприємств, легальності й нелегальності бізнесу, ризиків і невизначеності капіталізації ресурсів. Доведено, що високі трансакційні витрати в межах правового поля спонукають підприємства переходити в тіньову економіку, використовуючи її різновиди – неофіційну, фіктивну і кримінальну.

У монографії на основі системного підходу до обґрунтування механізмів розвитку розроблено алгоритм розвитку економіки. Обґрунтовано, що ціннісна орієнтація суспільства, пріоритетний розвиток науки, освіти, культури, консолідація прогресивних сил суспільства, формування інститутів і інституцій зменшують опортунізм чиновників усіх рівнів, сприяють легалізації тіньової економіки, є актуальними напрямками розвитку економічної науки, її інституціонального

напрямку, реалізації теорії у практичних перетвореннях.

Виділення чинників економічного зростання, розгляд проблеми формування середнього класу в Україні дозволили авторові дійти висновку, що в умовах становлення держави, її інститутів та інституцій основна відповідальність за формування середнього класу покладається не лише на державу, а й на регіони, підприємства, організації, домогосподарства.

Інституціональний підхід сприяв обґрунтованому визначенню громадянського суспільства як сукупності державних і суспільних інститутів, здатних захистити людину, створити можливості для самореалізації індивіда на принципах соціального консенсусу, духовності, моралі та професіоналізму, а для економіки й населення країни – для руху до стану активних ресурсокористувачів, стійкого економічного зростання.

Інституціональний підхід до дослідження процесів транзитивної економіки дозволив досліджувати процеси реалізації трансакцій, їх механізми. Автором обґрунтовано, що теорія трансакційних витрат дає методологію виміру цих витрат і може бути реалізована у відповідних моделях. У монографії використано економетричний підхід до аналізу діяльності підприємств, здійснено математичне моделювання трансакційних витрат, а також проведено прогнозування трансакційних витрат на основі тренда і коливань. За допомогою теоретико-ігрового підходу, зокрема кооперативних ігор, побудовано економіко-математичну модель формування об'єднання чи диверсифікації підприємств за чинником

трансакційних витрат, що можуть бути використані у практиці роботи вітчизняних підприємств для оптимізації їх витрат, підвищення інформаційної відкритості діяльності агентів ринку.

У цілому розроблені й досліджені у монографії О.В. Шепеленко оригінальні методологічні підходи формування економічного розвитку суспільства слід оцінити як суттєвий крок у розвитку та використанні сучасної економічної теорії. Монографію побудовано логічно, комплекс розглянутих завдань у сукупності вирішує проблему теоретичного, методологічного,

методичного та практичного обґрунтування доцільності застосування критерію трансакційних витрат для регулювання розвитку економіки держави, регіонів, суб'єктів господарювання.

Монографія О.В. Шепеленко “Трансакційні витрати в перехідній економіці: проблеми теорії та практики” буде корисною для вчених, керівників і фахівців підприємств, органів державного управління та місцевого самоврядування, для всіх, хто має інтерес до сучасних проблем економічного розвитку.